

Macrofaunanieuwsmail 21 begin april 2002

Een beetje verlaat omdat ik graag de notulen van het opnieuw tot leven geblazen macrofauna-overleg laag Nederland erbij wilde voegen. Een goed bezochte, informatieve bijeenkomst georganiseerd door Uka Dijkstra en Myra Swarte met als hoofdthema hoe kunnen we samen werken: elkaar op de hoogte houden van ontwikkelingen, referentiemateriaal digitaal fotograferen en uitwisselen, mensen die nieuw zijn in het vak op gang helpen etc... De macrofaunanieuwsmail kan hierin een rol vervullen, bij dezen de vraag aan hoog Nederland: komen jullie nog wel eens bij-elkaar??? Graag de notulen van jullie besprekingen ook naar de macrofaunanieuwsmail zodat we van elkaars activiteiten weten. Worden of zijn er nog cursussen georganiseerd??? Geef het even door, kleine moeite en hoe meer mensen gebruik maken van een cursus (die eventueel 2 of driemaal gegeven wordt) hoe goedkoper het is en hoe meer voldoening voor degene die hem geeft. Kopij voor de volgende nieuwsbrief aanleveren voor 24 april dan probeer ik nog een nummer uit te brengen voor de mei vakantie.

Nederlandse Polypedilum tabel in concept uit

De Stowa stuurde een concept uitgave van de "determinatiesleutel voor de larven van de in Nederland voorkomende soorten Polypedilum" STOWA publicatie 2002 06 door Alexander Klink mmv Henk Moller Pillot en Henk Vallenduuk, deze sleutel zal opgenomen worden in de muggendeterminatie CD rom van het ETI die dit jaar nog zal verschijnen. Heb je de tabel niet ontvangen en wil je hem graag uitproberen?? Hij is te bestellen bij Hageman Fulfillment in Zwijndrecht via hff@wxs.nl ovrv ISBN 90-5773-160-6 een duidelijke naam en adresvermelding. Meer info over STOWA vind je op <http://www.stowa.nl>

Nieuwe Tanytarsussoort voor Nederland

In de benedenloop van de Reest bij Meppel (coördinaten 210,95/522,43) is een nieuwe Tanytarsussoort voor Nederland aangetroffen. Dit betreft de larve van Tanytarsus dibranchius Kieffer. In de voorlopige identificatiesleutel voor Tanytarsuslarven van Nederland en België (Moller Pillot en Goddeeris, 2001) is dit de eerste soort die wordt uitgesplitst. Een zeer opvallend kenmerk dat uniek is voor de larve van deze soort, is het bezit van laterale tubuli op het 7^e segment van het achterlijf. Deze bereiken ongeveer eenderde van de lengte van het achtste segment. Verder is antennelid twee vrijwel geheel gesclerotiseerd. Andere kenmerken zijn een zwak gepigmenteerde gula en het bezit van korte supraänale setae. In het verleden is deze soort vaak fout gedetermineerd en verward met de zeer algemene Tanytarsus mendax. Spies (1998) geeft tien synoniemen, waaruit blijkt hoe groot de naamsverwarring is geweest. Poppen en exuviae kunnen worden gedetermineerd met Langton (1991), waar de soort is opgenomen onder de naam Tanytarsus separabilis Brundin. De volwassen dieren zijn beschreven door Brundin (1947) onder de naam separabilis.

De larve is op 13 september 2001 verzameld door Janneke Spin van het Waterschap Reest en Wieden. Uit de begeleidende macrofauna blijkt dat de Reest ter plekke nauwelijks stroomt en zeer voedselrijk en kalkrijk is. Soorten die op een vrij goede zuurstofhuishouding wijzen zijn kokerjuffers als Ecnomus tenellus, Cynrus crenaticornis en Mystacides, de kever Oulimnius rivularis en chironomiden als Ablabesmyia monilis, Cricotopus holsatus en Demicyptochironomus

vulneratus. Zeldzame andere soorten op dit punt waren de watermijt *Piona longipalpis* en de mug *Stenochironomus*. Dit watertype wijkt af van de watertypen waarin de soort in het buitenland is gevonden. Dit betreft in Scandinavië kleinere en grote voedselarme meren, waar de soort een voorkeur heeft voor organische substraten tussen *Equisetum*- en *Carex*vegetaties. Meer naar het zuiden (Polen, Duitsland) is *T. dibranchius* ook verzameld in voedselrijke wateren zoals vijvers en kleine meren. De volwassen muggen vliegen uit in de warmere maanden van mei tot oktober (Spies, 1998).

Henk Moller Pillot wil ik graag bedanken voor de verstrekte informatie over deze soort, zoals het artikel van Spies.

Literatuur

Brundin, L., 1947. Zur Kenntniss der schwedischen Chironomiden. *Arkiv für Zoologi* 93a: 1-95.

Langton, P.H., 1991. A key to pupal exuviae of West Palearctic Chironomidae. Huntingdon, Engeland.

Moller Pillot, H.K.M. en B. Goddeeris, 2001. Identificatiesleutel voor Tanytarsuslarven van Nederland en België.

Spies, M., 1998. Reslolution of *Tanytarsus mendax* Kieffer, 1925, *T. Dibranchius* Kieffer in Zavrel, 1926, and associated names (Diptera: Chironomidae). *Studia dipterologica* 5(2): 195-210.

Hub Cuppen

Ben je al bij op Europees niveau???? Bezoek de volgende pagina's

<http://www.eu-star.at> <http://www.agem.de>

Nog een nieuwe Tanytarsus

In een macro-invertebraten monster van spaarbekken De Gijster van 7 mei 2001 is de pop van een nieuwe muggen soort aangetroffen. Het gaat om *Tanytarsus anderseni* (det. Peter Langton). Volgens Henk Vallenduuk, die deze soort niet kon thuisbrengen, heeft de soort een karakteristieke thorocale hoorn die sterkt afwijkt van de overige *Tanytarsus* soorten. Het ging hier om een vrouwelijk exemplaar. Recentelijk is deze soort ook in Engeland en Ierland aangetroffen. Zodra er wat meer over bekend is, kom ik er op terug.

Ad Kuijpers

Mailtje van Tjeerd Harm van der Hoek n.a.v. een vraag over macrofauna cursusedagen

Dit jaar komt er in ieder geval geen *Hirudinea cursus*. Misschien kunnen we volgend jaar wel een cursus organiseren.

Ik heb meerdere vragen gehad uit verschillende hoeken van het land. Vanuit het Platform Hydrobiologie ('k geloof dat dat Oost Nederland is) heb ik de

Limoniidae-vraag gekregen. Ik ben een tijd bezig geweest om de Limoniidae te organiseren. Helaas is dat niet gelukt.

Wat inmiddels wel doorgaat (onder voorbehoud - datum / locatie e.d. nog regelen) zijn twee Hydracarina cursussen). Een voor stromend water genera en een voor stilstand water genera. We kiezen gericht lastige en/of taxonomische onduidelijke genera.

Tjeerd-Harm van den Hoek T.H.vandenHoek@Alterra.wag-ur.nl

Verslag macroinvertebraten overleg - NAP (below sealevel)

Deelnemers	Afschrift aan
Uka Dijkstra, Eric Verlaan - HH Rijnland	ZHEW
Jack Mangelaars, Matthijs Rutten - HH Delftland	
Ron Brand - WS Zeeuwse Eilanden	
Pim Koelma - Uitwaterende sluizen	
Jilke Zuidervaart - HH Schieland	
Ad Kuijpers - Aqualab	
Sandra Redeker, Yvonne Hondema - PWN	
Ernst de Bokx - GWA	
Ton v Haaren, Amy Storm - AquaSense	
Marianne Greijdanus - RIZA, afd.WSE	
Verslag van	Nummer
Macro-invertebraten overleg -NAP	-
Opgemaakt door	Doorkiesnummer
Myra Swarte	0320-298683
Datum bespreking	Bijlage(n)
28 maart 2002	-

Opening

Om goed 10.00 uur opent Uka de bijeenkomst en heet een ieder welkom.

Nieuwe literatuur

- Chironomidae Identificatiesleutel voor Tanytarsus larven van Nederland en België
H.K.M. Moller Pillot en B.R. Goddeeris, 2001
- De larven van het genus *Chironomus*
H.J. Vallenduuk e.a.; RIZA rapport 97.053
- De larven van het genus *Glyptotendipes* in West-Europa
H.K.M. Moller Pillot e.a.; RIZA raport 97.052
- Chironomidae van N-Amerika
<http://www.esb.enr.state.nc.us/BAUwww/chironomid.htm>
- Crustacea Mysidacea: overzicht determinatie kenmerken *Hemimysis anomala*,
Limnomysis benedeni en *Neomysis integer*. Lauterbornia
Heft 35, 43-47, April 1999
- Gammaridae: Bestimmungsschlüssel der Süßwasser-Amphipoda Deutschlands;
Lauterbornia heft 42, 15 nov 2001
- Jaera istri: Identification, invasion of *Jaera istri* in the Lower Rhine
Beaufortia Vol 50, no. 4, 10 Nov 2000
- Trichoptera Warringer, Atlas der Österreichischer Köcherfliegenlarven.

Dit boek is weer te bestellen. ISBN 3-85076-411-7

- Simuliidae Jon Bass: Last-instar larvae and pupae of the Simuliidae of Britain and Ireland.
FBA publication No. 55, 1998. ISBN 0-900386-58-4
- Bloedzuigers Bielecki, A (2000) *Piscicola brylinskiae*, a new leech species from the Netherlands;
Wiadomosci Parazytologiczne 47 (1): 119-126
- Algemeen Zeldzaamheidslijst van Nederland; WEW themanummer 2001

Vanaf zomer 2002 zullen de volgende Cd-rom's verschijnen:

- Oligochaeta van het Europese laagland van Tarmo Timm
Chironomidae poppen van West Palearctic van Peter Langton
Chironomidae larven van NW Europees laagland van
A. Klink, H. Moller Pillot en H. Vallenduuk

<actie

door: >

Nieuwe cursussen

- Tjeerd Harm vd Hoek is/was bezig een cursus te organiseren van bloedzuigers of Limoniidae?
Wie gaat er informeren? < Ad >

Antwoord: Het organiseren van een Limoniidae cursus is niet gelukt. Een cursus Hirudinae zal er dit jaar nog niet komen. Tjeerd-Harm zal er wel aan gaan werken, omdat er meer vraag naar is. De cursus die wel doorgaat, (onder voorbehoud datum/locatie e.d.) zijn 2 cursussen Hydracarina. Een voor stromend water genera en een voor stilstaand water genera.

- In de groep is veel belangstelling voor cursussen. Jilke verteld dat voor het macro-invertebraten overleg vd Hoge gronden geregeld cursussen zijn.
Misschien kan er daar geïnformeerd worden en kan zo'n cursus een keer extra gegeven worden voor andere belangstellenden. Er blijft behoefte om ook beestjes te zien die niet in de reguliere wateren zitten, maar wel in de tabellen staan.

< Jilke >

Wie is de Macrofauna@hotmail.com

Marianne Greijdanis verteld hoe de hotmail is ontstaan. Ze kreeg te horen dat er behoefte was aan een landelijke kennisbank over driehoeksmosselen. Door deze vraag kreeg Marianne het idee om dan in een breder verband een kennisbank op te zetten.

Zo is de "Hotmail" ontstaan. Marianne bundelt eens per maand alle berichten die er worden gestuurd. Haar slogan is: alles wat ik hoor, geef ik door.

Blijf daarom reageren op verschenen literatuur en meld alle nieuwe vondsten.

Meld ook zeker als je iets hoort over een cursus, al is het maar ruis.

< allen >

Ringonderzoeken

Veel van de aanwezigen hadden mee gedaan met de RIZA ringonderzoeken Macro-invertebraten. Bij een ringonderzoek geef je een laboratorium de gelegenheid om zichzelf op verschillende bekwaamheden te toetsen t.o.v. andere laboratoria. Het ringonderzoek werd dan ook als zeer nuttig ervaren.

Sterlab en NEN-EN-ISO 17025

Arnold legt het verschil uit tussen certificering en accreditatie:

Accreditatie (ISO 17025)

Bij accreditatie verklaart de accrediterende organisatie (RVA) dat zij vertrouwen heeft in de competentie waarmee de instelling de in de accreditatieverklaring omschreven werkzaamheden technisch-inhoudelijk uitvoert. De uitspraak over het vertrouwen in de toekomst wordt gedaan op basis van een aantoonbaar operationeel kwaliteitssysteem en technisch-inhoudelijke juiste

uitvoering van de werkzaamheden gedurende een voorgaande periode. Deze uitspraak is vooral zinvol indien de klant van de instelling niet zelf kan controleren of het geleverde product juist is. Certificering (ISO 9001:2000)

Bij certificering verklaart een certificatie-instelling (die onder toezicht van de RVA staat) -dat het kwaliteitssysteem van een instelling/bedrijf waarbinnen het product wordt gemaakt of dienst wordt geleverd, voldoet aan een normgevend document. De uitspraak over het vertrouwen over de werkwijze in de toekomst wordt gedaan op basis van een aantoonbaar operationeel kwaliteitssysteem.

Het grote verschil is echter dat bij certificatie alleen de uitspraak wordt gedaan dat de geleverde producten of diensten aan de(zelfde) eisen voldoen die de producent/dienstverlener beweert te leveren en tot op heden heeft getoond te (kunnen) leveren.

Er wordt geen oordeel over de technisch-inhoudelijke kwaliteit uitgesproken.

Uitgangspunt is: de klant kan en moet dit zelf uitvoeren.

Nieuw punt in ISO 17025 is de plicht om de meetonzekerheid aan te geven. Wat is meetonzekerheid: Meetonzekerheid is een parameter geassocieerd met het resultaat van een meting die de verdeling van de waarden karakteriseert die redelijkerwijs kan worden toegeschreven aan de meetwaarde (cells ml⁻¹). Binnen de chemie wordt de meetonzekerheid vooralsnog gegeven door 2x de RSDR en de recovery. De RSDR is de relatieve binnenlaboratorium reproduceerbaarheid. Recovery (of juistheid) is in de hydrobiologie moeilijk vast te stellen. Binnen de hydrobiologie bestaan nog geen vaste methoden.

Mogelijkheden zijn:

Wanneer enkele monsters zijn uitgezocht, kan een ander er naar kijken en noteren wat is achtergebleven. Dit geeft de spreiding in uitzoeknauwkeurigheid. Een interne controle, (dit is een monsterpotje met verschillende beestjes, wat je door meerdere personen wordt gedetermineerd (2de lijns)) geeft de fout /spreiding in de determinatienauwkeurigheid tussen de verschillende personen.

Digitale referentie collectie

Het idee van Uka is om een landelijke digitale referentie databeest op te zetten. Is dit haalbaar en hoe geef je zo iets vorm?

Bij rondvraag blijkt dat vele labs hier ook al over denken, maar nog niemand is er voor de macro-invertebraten ook aan begonnen. Het is ook heel moeilijk om de verschillende beestjes zo te fotograferen dat de belangrijkste determinatiekenmerken haarscherp in beeld komen. Je hebt gauw last van schittering. Ook een te lage scherptediepte geeft een onscherp beeld, waardoor het juiste kenmerk niet zichtbaar wordt.

We spreken af dat we in een kleine groep de techniek van het prepareren en fotograferen gaan bespreken. De deelnemers gaan ieder alvast één of meerdere beestjes fotograferen. Degene die mee willen doen melden zich aan en maken een afspraak om over ~2 maanden bij elkaar te komen en te laten zien wat de voorlopige resultaten zijn.

Zo kan je materiaal en methode uitwisselen en krijgen we eens een digitale database.

Wie wil deelnemen aan deze groep, mail voor 20 april naar Myra.

<allen>

Het RIZA is al wel begonnen met een digitale fytoplankton database. Deze is vooral intern gericht. Alles wat gezien is wordt digitaal vastgelegd. Locatie, datum en vergroting zijn hier essentieel. Door alle plankton in de referentie collectie te stoppen breng je iemands determinatie kennis direct in kaart.

Rondvraag

- Jack vertelde dat hij deelneemt aan de wekgroep exoten v.h. Min. van Landbouw. Hierop verteld Marianne dat er binnen de TAP (=Toegepassing Aquatische ecologie in de Praktijk) een WEW (=Werkgroep Ecologisch Waterbeheer) is, waarbij ook een subgroep exoten zit..

De WEW is een werkgroep waarin mensen die met ecologie en water te maken hebben in verschillende subgroepen regelmatig overleggen. Lidmaatschap is gratis, er wordt een donatie aan elk bedrijf gevraagd. De leden zijn mensen van water- en zuiveringschappen, universiteiten, kennisinstituten, adviesbureaus e.d.

Naast deze werkgroep is er ook de subgroep **WSMMA** (= Werkgroep Standaardisatie Macrofauna Methoden en Analyse). Ad, Marianne en Myra zijn enkele vd leden. Deze groep heeft inmiddels twee WEW themanummers uitgebracht; "bemonsteringsapparatuur" en "uitzoeken en determineren van macro-invertebraten". Een derde themanummer "determinatieliteratuurlijst" staat op het punt te verschijnen.

Naast de bovengenoemde exoten werkgroepen is er bij de Necov ook een werkgroep Exoten. Hun adres is: <http://www.necov.org>

- Verder vond een ieder het fijn elkaar na zo'n lange tijd (~ 2 jr.) weer eens gesproken en gezien te hebben. Daarom:

Nieuwe datum

Donderdag 31 oktober 10.00 uur

bij het RIZA (Gerrit Blomzaal) in Lelystad

Voor een lunch wordt (dit keer) gezorgd.

Dan nog een vacature die binnenkort in de Volkskrant en H2O verschijnt, informatie kan na 20 april ingewonnen worden bij Arnold Veen RIZA IMLB (0320 - 298642) gelieve pas na verschijningsdatum (3 en 4 mei) te reageren.

Functienaam	senior medewerker hydrobiologie
Naam van het organisatie-onderdeel	laboratorium voor biologische analyses (IMLB)
Standplaats	Lelystad
Fulltime of parttime?	fulltime
Vaste of tijdelijke aanstelling?	vast
Salaris	S 11 maximaal € 3820,83
Introductie/beschrijving organisatie-onderdeel	<p>De laboratoria van het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA-IML) in Lelystad zijn het kenniscentrum voor V&W op het gebied van biologische, fysische en chemische analyses in het zoete waterige milieu. IML opereert op het grensvlak van ringonderzoek, normalisatie, harmonisatie en analyse en advies. Het uitvoeren van instrumentele analyses vormt de basis van onze expertise. Wij streven ernaar vooraan te lopen waar het gaat om implementatie van nieuwe en betere methoden en technieken en maatwerk te bieden door een combinatie van zelf doen en verantwoord uitbesteden.</p> <p>De onderafdeling IMLB is gespecialiseerd in het verrichten van (hydro)biologische analyses. Het aandachtsgebied omvat de groepen fytoplankton, zoöplankton en macro-invertebraten. Naast analyses houdt IMLB zich vooral bezig met begeleiding en controle van uitbestedingen voor derden, normalisatie, methode-ontwikkeling en organisatie van</p>

	<p>hydrobiologisch ringonderzoek.</p> <p>Als gevolg van nieuwe Europese wetgeving gaat IMLB zijn analysepakket uitbreiden met bentische algen (diatomeeën).</p>
Beschrijving van de functie	<p>Een planktonspecialist die ervaring heeft op het gebied van herkenning en voorkomen van bentische algen (diatomeeën) en fytoplankton of bereid is zich dit eigen te maken.</p> <p>Belangrijkste taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ☐ Begeleiden en zelfstandig uitvoeren van determinaties op het gebied van bentische diatomeeën en fytoplankton. • ☐ Het presenteren van de onderzoeksresultaten in (internationale) wetenschappelijke tijdschriften. • ☐ Ondersteuning van de onderafdeling op gebied van methode-ontwikkeling, primaire dataverwerking en presentatie • ☐ Uitvoeren van verschillende managementtaken • ☐ Bijhouden van taxonomische literatuur • ☐ Begeleiden van projecten
Wat maakt de functie/het aanbod aantrekkelijk?	<p>Geaccrediteerd en zeer goed geoutilleerd laboratorium met een hoog kwaliteitsniveau waar eigen initiatief wordt gewaardeerd en gehonoreerd.</p>
Wat zijn de toekomstperspectieven?	<p>Het betreft hier een nieuwe functie waarbinnen de kandidaat in grote mate zelf zijn toekomst kan bepalen.</p>
Profiel/functie-eisen	<p>Academische opleiding bij voorkeur in Aquatische Oecologie/Taxonomie. Enige jaren ervaring met het uitvoeren van microscopische determinaties met name op het gebied van bentische diatomeeën en fytoplankton. Technisch inzicht en goede kennis van automatische dataverwerking. Communicatief en flexibel ingestelde persoonlijkheid met brede interesse in verspreiding en voorkomen van aquatische organismen.</p>
Advertentie	<p>Volkskrant 4 mei, H₂O 3 mei.</p>

Einde macrofaunanieuwsmail 21 half april 2002